

OVIDIUS METAMORPHOSES

liber I. 1-31; 76-150; 253-415; 452-567; 583-667; 713-723.

liber II. 31-62; 98-128; 178-194; 301-322.

Oktatási segédanyag a BA-képzésben résztvevő hallgatók számára

(Ókori nyelvek és kultúrák szak, latin szakirány)

Készítette: Szekeres Csilla

Ajánlott kommentárok: *Szabó Kálmán, Szemelvények Ovidius műveiből. Budapest 1968*

(Auctores Latini V.) *Franz Bömer, P. Ovidius Naso Metamorphosen. Buch I-III.*

Heidelberg 1969

I 1-4. Prooemium

A mű témájának megjelölése (expositio): átváltozások a világ keletkezésétől a költő saját koráig; az istenek segítségül hívása (invocatio); a műfaj („folyamatos ének”) megnevezése.

In nova fert animus mutatas dicere formas
1
corpora; di, coeptis (nam vos mutastis et illas)
adspirate meis primaque ab origine mundi
ad mea perpetuum deducite tempora carmen!

1 fert animus – kedvem tartja; **2 di** – Szokatlan módon Ovidius nem egyik vagy másik istent, hanem valamennyit megszólítja azért, hogy költői vállalkozásának (*coeptis meis*) támogatását (*adspirate*) kérje tőlük. **mutastis** = *mutavistis*; **nam...illas** – mert hiszen ezeket is ti változtattátok át.

I 5-88. A KOSZMOS KELETKEZÉSE. *Ovidius felfogásában az első nagy átváltozás: hogyan lesz a chaosból, a rendezetlenségből rendezett világ, kosmos.*

I 5-20. A chaos leírása

Ante mare et terras et quod tegit omnia caelum
5
unus erat toto naturae vultus in orbe,
quem dixere chaos: rudis indigestaque moles
nec quicquam nisi pondus iners congestaque eodem
non bene iunctarum discordia semina rerum.

nullus adhuc mundo praebebat lumina Titan, **10**
 nec nova crescendo reparabat cornua Phoebe,
 nec circumfuso pendeat in aëre tellus
 ponderibus librata suis, nec brachia longo
 margine terrarum porregerat Amphitrite;
 utque erat et tellus illic et pontus et aër, **15**
 sic erat instabilis tellus, innabilis unda,
 lucis egens aër; nulli sua forma manebat,
 obstabatque aliis aliud, quia corpore in uno
 frigida pugnabant calidis, umentia siccis,
 mollia cum duris, sine pondere, habentia pondus. **20**

5 ante – temporális érteleben (a tenger és a föld és a ...keletkezése előtt); **6 unus** – ugyanaz; **vultus** – a.m. alak, forma; **8 eodem** – ugyanoda, egy helyre; **9 discordia** – a filozófiai terminus technicus jelentése: egymással viszálykodó, ellentétes (vö. 18-20.); **semina rerum** – a „dolgok magjai”, a lucretiusi terminus azonban nem atomokat, hanem elemeket jelöl; **10 Titan** – a nap (mivel apja, Hyperion is *titan*); **11 Phoebe** – a hold (Phoebus/Apollón testvére, vagyis Artemis-Diana); **12 nec ... tellus** – nem lebegett a föld az őt körülvevő levegőben; **13 ponderibus librata suis** – saját tömege által egyensúlyban tartva; **brachia** – a földet körbeölelő, mintegy karját kinyújtó tengeristennő képe; **longo margine** – ablativus loci (praepositio nélkül), a *margo* voltaképpen a tengert és a szárazföldet elválasztó határvonal; **14 Amphitrite** – a tenger istenének, Néreusnak a leánya, Neptunus felesége. Perszonifikáció, akárcsak fent Titan és Phoebe. **15 utque...sic** – bár...de; **16 instabilis...innabilis...lucis egens** – Mind a föld, mind a víz, mind a levegő legalapvetőbb tulajdonságaiknak voltak híján: a mozdíthatatlanságnak, az úszásra való alkalmasságnak és a fénynek. **17 nulli** – főnévi érteleben, dativus a *manebat* mellett; **18 obstabatque** – a kötőszó jelentése: hanem; **corpore in uno** – vö. 6. sor; **19 frigida...siccis** – a négy ősi minőség: a hideg, a meleg, a nedves és a száraz; **20 sine pondere** – „súlytalannal” (praepositíós kifejezés substantivumként való használata).

I 21-31. Az elemek

Hanc deus et melior litem natura diremit.
nam caelo terras et terris abscidit undas
et liquidum spisso secrevit ab aere caelum.
quae postquam evolvit caecoque exemit acervo,
dissociata locis concordi pace ligavit: **25**
igne convexi vis et sine pondere caeli
emicuit summaque locum sibi fecit in arce;
proximus est aër illi levitate locoque;
densior his tellus elementaque grandia traxit
et pressa est gravitate sua; circumfluis umor **30**
ultima possedit solidumque coercuit orbem.

I 21-25. Az ég, a föld, a tenger és a levegő szétválasztása.

21 et – magyarázó értelemben: egy isten, azaz...; **hanc...litem...diremit** – véget vetett a vizzálynak; **23 liquidum... caelum** – a *liquidum caelum* (megfelel az *aethernek*) és a *spissus aër* az égbolt (*caelum*) két része Ovidiusnál. **24 caeco...acervo** – azaz a chaosból. **locis** – ablativus limitationis.

I 26-31. A négy elem (a tűz, a levegő, a föld és a víz).

26 convexi – a *caeli* szokásos jelzője; **sine pondere** – a *vis* jelzőjeként fordítandó;
27 summa... in arce – legfelül, a magasban; **28 levitate, loco** – *ablativus limitationis*ok;
29 elementa grandia – a nagy, tehát súlyos elemeket; **traxit** – magához vonzotta; **31 ultima** – plur. neutr. főnévi értelemben (a legszélső részeket, ti. körbefolyja a földet).

Kialakul a föld felszíne, az öt zóna; (32-51.), a levegő, a szél és az aether (52-68); a csillagok, az istenek és az állatok (69-75).

I 76-88. Az ember teremtése

Sanctius his animal mentisque capacius altae
deerat adhuc et quod dominari in cetera posset:
natus homo est, sive hunc divino semine fecit
ille opifex rerum, mundi melioris origo,

sive recens tellus seductaque nuper ab alto **80**
aethere cognati retinebat semina caeli.
quam satus Iapeto, mixtam pluvialibus undis,
finxit in effigiem moderantum cuncta deorum,
pronaque cum spectent animalia cetera terram,
os homini sublime dedit caelumque videre **85**
iussit et erectos ad sidera tollere vultus:
sic, modo quae fuerat rudis et sine imagine, tellus
induit ignotas hominum conversa figuras.

76 animal – élőlény; **mentis altae** – gen. obi. a *capacius* mellett, a kifejezés értelme: emelkedettebb/magasabb rendű gondolkodásra képes; **77 deerat** – synizesis (két magánhangzó összevonása); **et quod...posset** – és olyan (élőlény), amely képes; **in cetera** – az *in+acc.* a *dominari* (ritka) vonzata; **78 sive...sive** – Az ember teremtésének alternatívája tehát: vagy az az isten hozta létre, aki magát a rendezett világmindenséget is, vagy az *aether* (=tűz), a föld és a víz keveredésének köszönheti létét, mely keverékből Prometheus alkotta meg az istenek képmására. **79 origo** = *auctor*; **81 aethere** – Jelentése azonos a *caelum* (valamint az *ignis*) jelentésével. **82 quam** – *tellurem*; **satus Iapeto** – Prometheus; **83 moderantum** = *moderantium*; **cuncta** – a *moderantum* tárgya; **84 cum** – Adversativ értelemben: „hogy míg”; **85 caelumque videre iussit** – Sc. *eum (hominem)*; **85-6 os sublime, erectos vultus** – Az emberi lényt az állatoktól megkülönböztető jellegzetesség a magasba, a csillagok felé emelt tekintet. **88 induit** – „magára öltötte”; **conversa** – Sc. *tellus*. Ezzel megtörtént az első átváltozás.

I 89-150. A világ négy korszaka: az aranykor (89-112.), az ezüstkor (113-124.), a rézkor (125-127.) és a vaskor (127-150.)

I 89-112. Az aranykor

Az emberiség történetének eme korszakát az igazságosság, az erőszakmentesség, a megelégedettség, a béke és a nyugalom jellemezte (I 89-100). Ahogyan nem volt szükség kereskedelemre (94-96), úgy földművelésre sem: a föld magától termelt élelmet, méghozzá

olyat és olyan bőségben, ami a későbbi korokban elképzelhetetlen lett volna; az emberek megelégedtek a természet nyújtotta javakkal (I 101-112).

Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo,
sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat. **90**
poena metusque aberant, nec verba minantia fixo
aere legebantur, nec supplex turba timebat
iudicis ora sui, sed erant sine vindice tuti.
nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
montibus in liquidas pinus descenderat undas, **95**
nullaque mortales praeter sua litora norant;
nondum praecipites cingebant oppida fossae;
non tuba directi, non aeris cornua flexi,
non galeae, non ensis erat: sine militis usu
mollia securae peragebant otia gentes. **100**
ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis
saucia vomeribus per se dabat omnia tellus,
contentique cibus nullo cogente creatis
arbuteos fetus montanaque fraga legebant
cornaque et in duris haerentia mora rubetis **105**
et quae deciderant patula Iovis arbore glandes.
ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
mulcebant zephyri natos sine semine flores;
mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
nec renovatus ager gravidis canebat aristas; **110**
flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
flavaque de viridi stillabant ilice mella.

89 sata est – a.m. „született”; **vindice nullo** – a *vindex* első jelentése „védelmező”; eredetileg olyan hivatalos személy, aki garantálja az igazságosság és a jog érvényesülését; **90 rectum** – (erkölcsi értelemben véve) helyes; **91 fixo aere** – A rendeleteket Rómában fémtáblába vésve függesztették ki. **92 supplex turba** – Ti. a vádlottat a bíróságra elkísérő, a bírákat együttérzésre kérő rokonok, barátok tömege. **94 nondum...pinus descenderat ut viseret** –

„még nem szállt alá a fenyő azért, hogy meglátogasson”; vagyis még nem építettek hajókat, következésképpen nem volt (tengeri) kereskedelem sem. **95 pinus** – metonymia, a.m. hajó; **montibus** – abl. separ. a *descendere* mellett; **96 norant**=*noverant*; **97 praecipites ...fossae** – mély árkok; **98 tuba...flexi** – *tuba directi aeris* – egyenes fúvós hangszer, „harsona”; *cornua aeris flexi* - görbe „kürt”. Mindkét hangszeret ősidők óta használták a római hadseregben jeladásra. **99 sine militis usu** – katonaság nélkül; **100 mollia...peragebant otia** – szelíd nyugalomban éltek; A *mollis,-e* az *otium* (béke, nyugalom...stb) szokásos jelzője szemben a háború, a katonaság „keménységével”. **101 immunis** – „mentességet élvező”, tehát olyan föld, amelyet nem kényszerítenek arra, hogy termést hozzon; **103 nullo cogente** – „miközben senki sem kényszeríti”, mindenféle kényszer nélkül; **106 Iovis arbore** – Sc. *quercu* (a tölgyfáról); **108 sine semine** – A föld olyannyira önként termelt mindent, hogy a növények, így a virágok sarjadásához még magra sem volt szükség. **109 mox** – Az aranykor második szakasza, amikor az erdei gyümölcsök helyére a föld megművelése nélkül, magától termő gabona, tej – és nektárfolyók, tölgyfákról csepegő méz lép. **110 nec renovatus ager** – a föld szántás nélkül is; **canebat** – a *cāneo* 2 igéből!

I 113-124. Az ezüstkor

Postquam Saturno tenebrosa in Tartara misso
sub Iove mundus erat, subiit argentea proles,
auro deterior, fulvo pretiosior aere. **115**
Iuppiter antiqui contraxit tempora veris
perque hiemes aestusque et inaequalis autumnos
et breve ver spatiis exegit quattuor annum.
tum primum siccis aër fervoribus ustus
canduit, et ventis glacies adstricta pependit; **120**
tum primum subiere domos; domus antra fuerunt
et densi frutices et vinctae cortice virgae.
semina tum primum longis Cerealia sulcis
obruta sunt, pressique iugo gemuere iuveni.

113 Saturno – Csak itt, az ezüstkör leírásánál válik nyilvánvalóvá, hogy a költő az aranykört Saturnus uralmához kötötte. Saturnust fia, Iuppiter fosztotta meg hatalmától és vetette az alvilágba. **114 sub Iove mundus erat** – a világ Iuppiter uralma alatt állt; **115 fulvo** – A jelző itt nem az *auro*-hoz tartozik (mint általában), hanem az *aere*-hez. **116 antiqui...veris** - Az aranykört felváltó ezüstkör egyik fő jellemzője: megszűnik az örök tavasz, helyére a négy évszak lép. **contraxit** – összevonta, rövidebbre vonta; **117 inequalis=inaequales** (változékony); **118 spatiis exegit quattuor annum** – négy évszakkal (tképpen: időközzel) tette teljessé az évet; **120 canduit** – fehéren izzott; **ventis glacies adstricta** – szelek által odaragasztott jégcsap; **121 subiere (subierunt) domos** – házakba húzódtak (az emberek); **domus...fuerunt** – házak gyanánt a...szolgáltak; **122 vinctae cortice virgae** – háncs- és vesszőfonadék; **123 semina...Cerealia** – gabonamagvakat. Az aranykorban a gabona is magától nőtt. Az ezüstkörban Ceres istennő tanítja meg az embereket a gabonatermesztésre. **124 gemuere = gemuerunt**; Az élelem előteremtése az ezüstkörban fáradtságos munkával jár – nem csupán az igavonó állatok számára.

I. 125-127. A rézkör

Tertia post illam successit aenea proles, **125**
 saevior ingeniis et ad horrida promptior arma,
 non scelerata tamen; de duro est ultima ferro.

A rézkörnak mindössze két és fél sort szentel Ovidius. Ez a nemzedék mindenben a vaskörira hasonlít (saevior ingeniis et ad horrida promptior arma), ám attól eltérően még nem bűnös (scelerata).

126 ingeniis – abl. limitationis.

I 127-150. A vaskör

protinus inrupit venae peioris in aevum
 omne nefas: fugere pudor verumque fidesque;
 in quorum subiere locum fraudesque dolusque **130**
 insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
 vela dabant ventis nec adhuc bene noverat illos
 navita, quaeque prius steterant in montibus altis,
 fluctibus ignotis insultavere carinae,
 communemque prius ceu lumina solis et auras **135**
 cautus humum longo signavit limite mensor.
 nec tantum segetes alimentaue debita dives
 poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae,
 quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris,
 effodiuntur opes, inritamenta malorum. **140**
 iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum
 prodierat, prodit bellum, quod pugnat utroque,
 sanguineaue manu crepitantia concutit arma.
 vivitur ex rapto: non hospes ab hospite tutus,
 non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est; **145**
 inminet exitio vir coniugis, illa mariti,
 lurida terribiles miscent aconita novercae,
 filius ante diem patrios inquirat in annos:
 victa iacet pietas, et Virgo caede madentis
 ultima caelestum terras Astraera reliquit. **150**

Mindenféle bűn, istentelenség, gaztett jellemzi a vaskort. Az erények elmenekültek, helyüket csalás, álnokság, kapzsiság, erőszak, önzés, kegyetlenség foglalta el.

128 venae peioris in aevum - A *vena* jelentése eredetileg: ér, érczelér, itt egyszerűen: „fém”.
venae peioris – gen. qualitatis; **129 fugere**=*fugerunt*; **131 amor sceleratus habendi** – A *topos*
 jelentése: a birtoklás bűnös vágya, a bűnös kapzsiság; **132 vela** ...etc. – A hajózás, a
 kereskedelem megjelenése. **vela dabant ventis** – a szeleknek fordították vitorláikat (alany: az
 emberek); **133 quaeque** – A *carinae*-hez tartozik: *et carinae, quae prius steterant*...etc.;
134 insultavere = *insultaverunt* (hánykolódtak). Más szövegolvasat szerint: *exsultavere*.

135 communemque prius...humum – A magántulajdon megjelenése. **lumina solis et auras** – attractio (ugyanolyan esetben állnak mint a *humum*, amelyet velük hasonlít össze a költő); a földet, amely korábban éppen úgy közös volt mint a napfény és a levegő; **136 mensor** – a földmérő; **137 debita** – Ti. a föld mintegy tartozik azzal a természettel, amelynek a magját belevetették. **alimenta** – táplálékul; **138 poscebatur humus** – a földtől követeltek (amit: acc.). **in viscera terrae** – a föld gyomrába, mélyébe; **139 quasque...opes** – *et opes, quas recondiderat (terra) effodiuntur*; **140 irritamenta malorum** – Appositio az *opes*-hez. **145 fratrum...gratia** – a fivérek közti szeretet; **146 imminet exitio vir coniugis** – a férj a feleség vesztére tör (*exitio*: dat. az *imminet* vonzataként); **147 lurida** – halványná, sápadttá tevő; **aconita** – Az *aconitum* (pontosan nem azonosítható) mérgező növény; a költőknél általában többes számban. **148 ante diem** – időnap előtt; **patrios inquit in annos** – tudakolja (a jóstól) apjának éveit; **149 victa...reliquit** – Az imént felsorolt bűnök mindegyike a *pietas* (az istenek és az emberek, mindenekelőtt a szülők iránti kötelességtudat) súlyos megsértéséből fakad. **madentis=madentes**; **Virgo...Astraea** - Az erények közül utolsónak Zeus és Themis lánya, Diké hagyja el a földet, aki az égbolton mint a Szűz csillagkép tündökölt. Ovidius egy olyan hagyományt szólaltat meg, mely szerint Diké Astraios leánya lett volna. **150 caelestum =caelestium** (a *caelestum* alakot a versmérték teszi indokolttá).

I 151-162. A gigasok harca. I 163-252. Lycaon - az első mitológiai átváltozástörténet.

I. 253-312. A vízőzön

I. 253-261. *Iuppiter Lycaon gaztette és általában az emberek gonoszsága fölött elborzadva azon töpreng, hogyan törölje el a bűnös emberi nemet a föld színéről: tűzzel-e avagy vízzel?*

Iamque erat in totas sparsurus fulmina terras;
 sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus aether
 conciperet flammis longusque ardesceret axis: **255**
 esse quoque in fati reminiscitur, adfore tempus,
 quo mare, quo tellus correptaque regia caeli
 ardeat et mundi moles obsessa laboret.
 tela reponuntur manibus fabricata cyclopi;

poena placet diversa, genus mortale sub undis **260**

perdere et ex omni nimbo demittere caelo.

254 sacer...aether – Az *aether* mint az istenek lakhelye számít *sacer*-nek. **255 axis** – a.m. ég, égbolt (tképpen az ég tengelye); **257 correpta** – tüzet fogva; **regia** – palota, az istenek székhelye; **258 mundi moles** – a hatalmas világmindenség; **obsessa labore** – ostrom alá véve/megtámadva bajba kerül; **259 tela** – sc. *fulmina*.

I. 262-273. Az esőzések

Protinus Aeoliis Aquilonem claudit in antris
et quaecumque fugant inductas flamina nubes
emittitque Notum. madidis Notus evolat alis,
terribilem picea tectus caligine vultum; **265**
barba gravis nimbis, canis fluit unda capillis;
fronte sedent nebulae, rorant pennaecque sinusque.
utque manu late pendentia nubila pressit,
fit fragor: hinc densi funduntur ab aethere nimbi;
nuntia Iunonis varios induta colores **270**
concipit Iris aquas alimentaue nubibus adfert.
sternuntur segetes et deplorata coloni
vota iacent, longique perit labor inritus anni.

262 Aeoliis – Aeolus a szelek királya, ezért az ő barlangjába zárja be a szeleket az esőt hozó Notus kivételével Iuppiter (vagyis kivételesen nem Aeolus); **263 et quaecumque nubes** – *et flamina (claudit), quaecumque fugant inductas nubes*; **inductas...nubes** – az eget beborító (az égre vont) fellegeket; **265 terribilem...vultum** – acc. Graecus; **canis...capillis** – abl. separ. a *fluit* mellett; **267 sinusque** – ti. ruhájának az öble; **269 hinc** – a.m. erre aztán, ezután; **varios induta colores** – tarka színeket öltve; **271 Iris** – Az istenek hírnöke (itt: *nuntia Iunonis*), a szivárvány antik felfogás szerint nem a zápor végét, hanem újabb esőket jelez.

concipit...aquas – vizeket fogad be; **272 deplorata coloni vota iacent** – A *vota* mint a fogadalom tárgya a.m. vetés, amely reménytelenül (*deplorata*) hever. Értelemszerűen a *colonus* az, aki minden reményét elvesztette, látva, hogy amiért fogadalmat tett, a vetés (az esőktől földre verve, tönkremenve) fekszik. **273 perit...inritus** – kárba vész.

I. 274-292. A folyók és a mindent elborító tenger

Nec caelo contenta suo est Iovis ira, sed illum
caeruleus frater iuvat auxiliaribus undis. **275**
convocat hic amnes: qui postquam tecta tyranni
intravere sui, 'non est hortamine longo
nunc' ait 'utendum; vires effundite vestras:
sic opus est! aperite domos ac mole remota
fluminibus vestris totas inmittite habenas!' **280**
iusserat; hi redeunt ac fontibus ora relaxant
et defrenato volvuntur in aequora cursu.
Ipse tridente suo terram percussit, at illa
intremuit motuque vias patefecit aquarum.
exspatiata ruunt per apertos flumina campos **285**
cumque satis arbusta simul pecudesque virosque
tecta cumque suis rapiunt penetralia sacris.
si qua domus mansit potuitque resistere tanto
indeiecta malo, culmen tamen altior huius
unda tegit, pressaeque latent sub gurgite turres. **290**
iamque mare et tellus nullum discrimen habebant:
omnia pontus erat, derant quoque litora ponto.

274 caelo... suo – vagyis azokkal a lehetőségekkel, amelyeket saját felségterülete, az ég nyújtott; **275 caeruleus frater** – Neptunus; **auxiliaribus** – A katonai szaknyelvből kölcsönzött terminus jelentése: „segéd”, „kiegészítő”, „támogató”. **276 tecta tyranni** – uruk palotájába; **278 vires effundite vestras** - fejtsétek ki erőtöket, engedjétek szabadjára erőtöket; **279 aperite domos** – sc. *fluminum*; **mole remota** – elmozdítva a gátat;

280 fluminibus ... habenas – teljesen ereszétek meg vizeitek gyeplőit;

282 defrenato...cursu – fékevesztett rohanással; **283 tridente** – Neptunus isteni attribútuma a háromágú szigony. **284 motuque** – azzal, hogy megmozdult, megrendült (ti. a föld);

285 exspatiata – A szokatlan szó, amely a római irodalomban itt fordul elő először a medrűkből kilépett, térben immár nem korlátozott folyók áradását fejezi ki. **286 cumque** – A következő sorok kötőszóhalmozása (polysyndeton) a katasztrófa egyetemességét festi; a sodró áradat mindent magával ragad: a vetést, az erdőket, az állatokat, az embereket, a szentélyeket, a házi istenek képmásait. **292 derant=deerant** (synizesis – két magánhangzó összevonása).

I. 293-312. Az emberek (293-298.) és az állatok (298-312.) az özönvízben

Occupat hic collem, cumba sedet alter adunca
et ducit remos illic, ubi nuper arabat:
ille supra segetes aut mersae culmina villae **295**
navigat, hic summa piscem deprendit in ulmo.
figitur in viridi, si fors tulit, ancora prato,
aut subiecta terunt curvae vineta carinae;
et, modo qua graciles gramen carpsere capellae,
nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocae. **300**
mirantur sub aqua lucos urbesque domosque
Nereides, silvasque tenent delphines et altis
incursant ramis agitataque robora pulsant.
nat lupus inter oves, fulvos vehit unda leones,
unda vehit tigres; nec vires fulminis apro, **305**
crura nec ablato prosunt velocia cervo,
quaesitisque diu terris, ubi sistere possit,
in mare lassatis volucris vaga decidit alis.
obruerat tumulos inmensa licentia ponti,
pulsabantque novi montana cacumina fluctus. **310**
maxima pars unda rapitur; quibus unda pepercit,
illos longa domant inopi ieiunia victu.

293-6 hic...alter...ille....hic – az egyik...a másik, ...ez...az; **293 cumba...adunca** – görbe csónokban; **294 ducit remos** – evez; **295 culmina** – ehhez is értendő: *super*; **296 summa...in ulmo** – a szilfa tetején; **297 figitur...ancora** – horgonyt vetnek; **298 terunt** – sűrolják; **299 carpsere=carpserunt**; **300 phocae** – Tipikus tengeri állatok, a „kecses” kecskével szemben többnyire kövérnek, rútnak tartották őket. **303 agitataque** – A logikai alany vagy: *unda, flumen*, vagy: *delphines*; ez utóbbi esetben: *delphines robora agitant et pulsant*. **304 fulvos** – szokványos jelző az oroszlán színére; **305 vires fulminis** – villámszerű ereje; **306 prosunt** – alanya: *vires, cura*; **ablato** – sc. *ab undis*; **312 inopi...victu** – a szűkös élelemmel.

I. 313-415. Deucalion és Pyrrha. Az újabb emberi nem keletkezése

I. 313-323. Deucalion és Pyrrha a Parnasos hegyen

Separat Aonios Oetaeis Phocis ab arvis,
terra ferax, dum terra fuit, sed tempore in illo
pars maris et latus subitarum campus aquarum. **315**
mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
nomine Parnasos, superantque cacumina nubes.
hic ubi Deucalion (nam cetera texerat aequor)
cum consorte tori parva rate vectus adhaesit,
Corycidas nymphas et numina montis adorant **320**
fatidicamque Themis, quae tunc oracla tenebat:
non illo melior quisquam nec amantior aequi
vir fuit aut illa metuentior ulla deorum.

313 Aonios...Phocis – A mondat alanya: Phocis (az Oita hegység és Boiótia közötti terület neve); *Aonius* mint adiectivum: boiót, boiótiai; **315 subitarum** – hirtelen (lezúduló); **316 petit astra** – tör a csillagok felé; **318 Deucalion** – Prométheus fia. **cetera** – sc. *cacumina*; **319 cum consorte tori** – Hitvesével együtt, vagyis Pyrrhával, Epimétheus leányával. **320 Corycidas nymphas** – A Parnasos csodálatos barlangja a korykiai, amelyben nymphák laktak. A barlang kultikus tiszteletben állt. **321 Themis** - A jósiszennő egyfajta hagyomány szerint Apollónnal együtt a Parnasos tövében fekvő delphoi-i jósda megalapítója volt. Ovidius Apollón elődjeként nevezi meg a jósda élén (*quae tunc oracla tenebat*). **322 amantior** – A participium középfoka egyedül ezen a helyen fordul elő.

I. 324-347. Véget ér a vízözön

Iuppiter ut liquidis stagnare paludibus orbem
et superesse virum de tot modo milibus unum, **325**
et superesse vidit de tot modo milibus unam,
innocuos ambo, cultores numinis ambo,
nubila disiecit nimisque Aquilone remotis
et caelo terras ostendit et aethera terris.
nec maris ira manet, positoque tricuspide telo **330**
mulcet aquas rector pelagi supraque profundum
exstantem atque umeros innato murice tectum
caeruleum Tritona vocat conchaeque sonanti
inspirare iubet fluctusque et flumina signo
iam revocare dato: cava bucina sumitur illi, **335**
tortilis in latum quae turbine crescit ab imo,
bucina, quae medio concepit ubi aëra ponto,
litora voce replet sub utroque iacentia Phoebos;
tum quoque, ut ora dei madida rorantia barba
contigit et cecinit iussos inflata receptus, **340**
omnibus audita est telluris et aequoris undis,

et quibus est undis audita, coercuit omnes.
iam mare litus habet, plenos capit alveus amnes,
flumina subsidunt collesque exire videntur;
surgit humus, crescunt loca decrescentibus undis, **345**
postque diem longam nudata cacumina silvae
ostendunt limumque tenent in fronde relictum.

324-8 Iuppiter ut vidit ...disiecit – amikor Iuppiter észrevette, hogy.... szétszórta;
325 modo – éppen csak; **327 cultores numinis** – istenfélők; **328 nimbis Aquilone remotis** –
Az esőfelhők szétszórása tehát az addig bezárt északi szél feladata lett. **329 aethera=caelum**;
331 mulcet – lecsendesíti; **rector pelagi** – Neptunus; **supraque profundum exstantem...**
Tritona – a tengerből kimagasló... Tritont; **332 innato murice** – „ránőtt csigákkal”;
333 conchae sonanti inspirare – csigakürtbe fújni; **334 fluctusque et flumina** – az
áradásokat és a folyókat; **335 illi** – dativus auctoris a *sumitur* mellett; **bucina** – Itt a *concha*
szinonimájaként áll az a hangszer, amelyet katonák és pásztorok használtak jeladásra.
336 tortilis...ab imo – az alsó tekervényektől kezdve (felfelé) csavarodva szélesedik;
337 medio...ponto – a tenger közepén; **concepit... aëra** – levegőt fogadott magába; **338 sub**
utroque...Phoebo – Ti. keleten és nyugaton. Phoebus - a.m. *sol*. **340 contigit** –sc. *bucina*;
cecinit...receptus – parancsra visszavonulót fűjt; **341 omnibus...undis** – dativus auctoris;
346 postque diem longam – és hosszú idő elteltével.

I. 348-366. Deucalion szavai Pyrrhához

Redditus orbis erat; quem postquam vidit inanem
et desolatas agere alta silentia terras,
Deucalion lacrimis ita Pyrrham adfatur obortis: **350**
'o soror, o coniunx, o femina sola superstes,
quam commune mihi genus et patruelis origo,
deinde torus iunxit, nunc ipsa pericula iungunt,
terrarum, quascumque vident occasus et ortus,
nos duo turba sumus; possedit cetera pontus. **355**
haec quoque adhuc vitae non est fiducia nostrae
certa satis; terrent etiamnum nubila mentem.

quis tibi, si sine me fatis erepta fuisses,
nunc animus, miseranda, foret? quo sola timorem
ferre modo posses? quo consolante doleres! **360**
namque ego (crede mihi), si te quoque pontus haberet,
te sequerer, coniunx, et me quoque pontus haberet.
o utinam possim populos reparare paternis
artibus atque animas formatae infundere terrae!
nunc genus in nobis restat mortale duobus. **365**
sic visum superis: hominumque exempla manemus.'

348-50 quem....Deucalion- miután Deucalion látta, hogy az (sc. *orbis*) ...;

349 agere...silentia – mély csendbe merülnek; **350 lacrimis...obortis** – könnyekre fakadva;

352 soror...origo – Deucalion és Pyrrha apja (Prométheus és Epimétheus) testvérek voltak. A *soror* következésképpen nem szó szerint értendő, hanem a.m. unokahúg. **354-5 terrarum nos**

duo turba sumus – oxymoron (látszólagos ellentmondást rejtő szellemesség), a.m.: a
földeknek a tömege(i) mi ketten vagyunk/mi ketten vagyunk az egész földön a tömeg;

356 adhuc – még nem; **fiducia...certa** – biztos remény; **vitae...nostrae** – gen. obiectivus a
fiducia mellett; **358 quis** – *qui* helyett; **359 animus** – kedv, lelkerő; **quo** – a *modo*-hoz

tartozik. **359-60 quo...doleres** – Ki vigasztalna fájdalmadban? **363 paternis artibus** – apja,
Prométheus művészetével, aki sárból alkotta meg az embert az istenek képmására (vö. I
82skk.); **364 animas ...infundere** – lelket lehelni; **365 in nobis restat...duobus** – bennünk
kettőnkben folytatódik; **366 visum** –sc. *est*; **sic...superis** – így látták helyesnek az istenek.

I. 367-383. Themis jóslata

dixerat, et flebant: placuit caeleste precari
numen et auxilium per sacras quaerere sortes.
nulla mora est: adeunt pariter Cephesidas undas,
ut nondum liquidas, sic iam vada nota secantes. **370**
inde ubi libatos inroravere liquores
vestibus et capiti, flectunt vestigia sanctae
ad delubra deae, quorum fastigia turpi
pallebant musco stabantque sine ignibus arae.

ut templi tetigere gradus, procumbit uterque **375**
 pronus humi gelidoque pavens dedit oscula saxo
 atque ita 'si precibus' dixerunt 'numina iustis
 victa remollescunt, si flectitur ira deorum,
 dic, Themí, qua generis damnum reparabile nostri
 arte sit, et mersis fer opem, mitissima, rebus!' **380**
 Mota dea est sortemque dedit: 'discedite templo
 et velate caput cinctasque resolvite vestes
 ossaque post tergum magnae iactate parentis!'

367 placuit – úgy látták jónak, hogy (amit: infinitivus); **caeleste...numen** – (acc. a *precari* mellett) az égben lakó istenséget; **368 per sacras...sortes** – a szent jóslatok révén;
369 Cephisidas undas – Topográfiaiilag nem azonosítható forrás; a távolság miatt értelemszerűen nem lehet azonos a boiótiai Képhisos forrással. Ovidius feltehetően a kastaliai forrásra gondol – mint Deucalion és Pyrrha kultikus megtisztulásának helyére – amelynek vizét bizonyos elképzelések szerint a Képhisos táplálta. **370 ut nondum ...sic iam** – bár még nem... de már; **vada nota secantes** – az ismert (ti. a hullámok számára ismert) mederben folyó; (a *secantes* pontos jelentése itt vitatott); **371 inroravere=inroraverunt**; **inde ubi libatos...liquores** – mihelyt az innen merített vizet; **372 flectunt vestigia** – lépteiket irányítják; **sanctae...deae** – Themisről, az igazságosság és a törvény istennőjéről van szó. **375 tetigere=tetigerunt**; **378 flectitur ira deorum** – enged/szelídül az istenek haragja; **379 Themí** – vocativus; **qua...arte** – milyen módon; **generis damnum ...nostri** – ti. az emberi nemből esett kár; **380 mersis...rebus** – (nekünk,) bajbajuttottaknak; **382 velate caput** – A szertartást végző embernek ugyanis nem volt szabad látnia a nem emberi szférába tartozó jelenségeket, ezért kellett befednie a fejét, elfordulnia, ill. nem volt szabad hátranéznie (*post tergum iactate*).

I. 384-415. Az emberek keletkezése (a kövek átváltozása) és ennek következménye (414-415.)

obstupere diu: rumpitque silentia voce
Pyrrha prior iussisque deae parere recusat, **385**
detque sibi veniam pavido rogat ore pavetque
laedere iactatis maternas ossibus umbras.
interea repetunt caecis obscura latebris
verba datae sortis secum inter seque volutant.
inde Promethides placidis Epimethida dictis **390**
mulcet et 'aut fallax' ait 'est sollertia nobis,
aut (pia sunt nullumque nefas oracula suadent!)
magna parens terra est: lapides in corpore terrae
ossa reor dici; iacere hos post terga iubemur.'
Coniugis augurio quamquam Titania mota est, **395**
spes tamen in dubio est: adeo caelestibus ambo
diffidunt monitis; sed quid temptare nocebit?
descendunt: velantque caput tunicasque recingunt
et iussos lapides sua post vestigia mittunt.
saxa (quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas?) **400**
ponere duritiem coepere suumque rigorem
mollirique mora mollitaque ducere formam.
mox ubi creverunt naturaque mitior illis
contigit, ut quaedam, sic non manifesta videri
forma potest hominis, sed uti de marmore coepta **405**
non exacta satis rudibusque simillima signis,
quae tamen ex illis aliquo pars umida suco
et terrena fuit, versa est in corporis usum;
quod solidum est flectique nequit, mutatur in ossa,
quae modo vena fuit, sub eodem nomine mansit, **410**
inque brevi spatio superiorum numine saxa
missa viri manibus faciem traxere virorum
et de femineo reparata est femina iactu.
inde genus durum sumus experiensque laborum
et documenta damus qua simus origine nati. **415**

384 obstupere=*obstupuerunt*; **385 parere recusat** – vonakodik attól, hogy engedelmeskedjenek; **386 det...ore** – *pavido ore rogat (ut) sibi veniam det*; **pavetque...umbras** – és fél attól, hogy (anyja) csontjainak széthányásával megsértse anyja árnyát; **388 caecis...verba** - a sötét homályba burkolt talányos szavakat; **389 secum inter seque volutant** – (*secum et inter se*) magukban és egymás között is meghányják-vetik; **390 Promethides** – Deucalion; **Epimethida** – Pyrrham; **391 fallax...est sollertia** – (oxymoron- ellentétes jelentésű fogalmak szellemes összekapcsolása) „csalfa a találékonyságunk”/ megcsal az elménk; **392 pia...oracula** – Vagyis a jóslatok nem lehetnek *impia*, olyanok, amelyek megsértik a *pietast*, ez esetben a szülők iránti kötelességtudatot. **395 augurio** - Nem jóslatot, hanem a jóslat magyarázatát jelenti. **Titania** – Pyrrha, mivel apja, Epimétheus révén Iapetos titan unokája; **397 sed...nocebit** – De mit árthat, ha kipróbálják? **398 tunicasque recingunt** – és a tunicájuk övét megoldják; **399 sua post vestigia** – sc. *post terga*; **400 pro teste vetustas** – a régiség/a régmúlt kor a tanú rá; **401 ponere...formam** – a hátuk mögé hajított kövek átváltozása; **coepere**=*coeperunt*; *mora* – (ablativus) lassacskán; **402 molliri...mollita** – paronomasia (etimológiai összefüggésen alapuló szójáték); **ducere formam** – formát öltetni; **404-5 ut...hominis** – ámbár látható valamiféle emberforma, de mégsem nyilvánvaló; **405 sed uti de marmore coepta** – sc. *forma excudi*: hanem miképpen az a forma, amit a márványból kezdtek kivésni; **406 rudibusque...signis** – nyers, félig megmunkált szobrokhoz; **407-8 quae ...fuit** – *quae tamen pars ex illis aliquo suco umida et terrena fuit*; **408 versa...usum** – átváltozott, hogy test gyanán szolgáljon; **411 superiorum numine** – (ablativus causae) az istenek ereje révén; **412 traxere**=*traxerunt* („öltötték”); **414-5 inde ...nati** – Az új emberiség keletkezésének módja ad magyarázatot az emberi nem keménységére és tűrőképességére. **415 documenta** – bizonyítékát.

I.416-451. A többi élőlény keletkezése (416-437). Python (438-451)

I. 452-567. Apollo és Daphne története

I. 452-473. Apollo és Cupido

Primus amor Phoebi Daphne Peneia, quem non
 fors ignara dedit, sed saeva Cupidinis ira,
 Delius hunc nuper, victa serpente superbus,
 viderat adducto flectentem cornua nervo **455**
 'quid' que 'tibi, lascive puer, cum fortibus armis?'
 dixerat: 'ista decent umeros gestamina nostros,
 qui dare certa ferae, dare vulnera possumus hosti,
 qui modo pestifero tot iugera ventre prementem
 stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis. **460**
 tu face nescio quos esto contentus amores
 inritare tua, nec laudes adsere nostras!'
 filius huic Veneris 'figat tuus omnia, Phoebe,
 te meus arcus' ait; 'quantoque animalia cedunt
 cuncta deo, tanto minor est tua gloria nostra.' **465**
 dixit et eliso percussis aëre pennis
 inpiger umbrosa Parnasi constitit arce
 eque sagittifera prompsit duo tela pharetra
 diversorum operum: fugat hoc, facit illud amorem;
 quod facit, auratum est et cuspidem fulget acuta, **470**
 quod fugat, obtusum est et habet sub harundine plumbum.
 hoc deus in nympha Peneide fixit, at illo
 laesit Apollineas traiecta per ossa medullas;

452 primus...Phoebi – Phoebus első szerelme; **Peneia** – Daphne (Daphné) apja a thessaliai folyamisten, Peneus (Péneios). **453 fors ignara** – a vak véletlen; **454 Delius** = Apollo; **nuper victa serpente** – a nemrég legyőzött Pythonról van szó. **superbus** – büszke (amire: abl.); **hunc...flectentem** – sc. Cupidinem; **455 adducto...nervo** – felajzott ideggel hajlítja meg az íjat (*cornua*=arcus); **456 quid...tibi ...armis** – Mi dolgod van a... fegyverrel? **458-60 qui modo...stravimus...Pythona** – akik az imént terítettük le Pythont; **459 pestifero...prementem** – vést hozó hasával annyi iugerumot befedő (tképpen: nyomó); **461 face...tua** – Apollo szerint a Cupidóhoz illő fegyver nem az íj, hanem a fáklya (mely képes a szerelem tüzének fellobbantására). **nescio quos ...amores** – megvetően: valamiféle szerelmeket; **inritare** – a *contentus*-hoz tartozó infinitivus; **462 nec laudes adsere nostras** –

ne tarts igényt a mi dicsőségünkre; **463 filius...Veneris** – Cupido (Amor); **464 quantoque ... deo, tanto** – amennyivel előbbrevaló az isten minden élőlényénél, annyival;
466 percussis...pennis – a jelzők cseréjével a.m.: verdeső szárnyaival csapkodva a levegőt;
467 arce – csúcsán; **eque pharetra** – *et ē pharetra*; **468-9 duo tela...diversorum operum** – két, ellenkező hatású nyílvesszőt; **471 obtusum** – tompa; **473 Apollineas...medullas** – Apollo szívét.

I. 474-503. Apollo üldözi Daphnét

protinus alter amat, fugit altera nomen amantis
silvarum latebris captivarumque ferarum **475**
exuviis gaudens innuptaeque aemula Phoebes:
vitta coercebat positos sine lege capillos.
multi illam petiere, illa aversata petentes
inpatiens expersque viri nemora avia lustrat
nec, quid Hymen, quid Amor, quid sint conubia curat. **480**
saepe pater dixit: 'generum mihi, filia, debes,'
saepe pater dixit: 'debes mihi, nata, nepotes';
illa velut crimen taedas exosa iugales
pulchra verecundo suffuderat ora rubore
inque patris blandis haerens cervice lacertis **485**
'da mihi perpetua, genitor carissime,' dixit
'virginitate frui! dedit hoc pater ante Dianae.'
ille quidem obsequitur, sed te decor iste quod optas
esse vetat, votoque tuo tua forma repugnat:
Phoebus amat visaeque cupit conubia Daphnes, **490**
quodque cupit, sperat, suaque illum oracula fallunt,
utque leves stipulae demptis adolentur aristis,
ut facibus saepes ardent, quas forte viator
vel nimis admovit vel iam sub luce reliquit,

sic deus in flammis abiit, sic pectore toto **495**
 uritur et sterilem sperando nutrit amorem.
 spectat inornatos collo pendere capillos
 et 'quid, si comantur?' ait. videt igne micantes
 sideribus similes oculos, videt oscula, quae non
 est vidisse satis; laudat digitosque manusque **500**
 brachiaque et nudos media plus parte lacertos;
 si qua latent, meliora putat. fugit oclior aura
 illa levi neque ad haec revocantis verba resistit:

474 alter... altera – sc. Apollo...Daphne; **475 captivarumque...exuviis** – az elejtett vadállatok lenyúzott bőrének; **476 Phoebes** – (genitivus) Diana/Artemis; **477 positos sine lege capillos** – zabolátlan hajfürtjeit; **478 petiere=petierunt** (kérték feleségül); **480 nec...curat** – *nec curat quid sint*: nem törődik azzal, hogy micsoda; **483 taedas...iugales** – esküvői fáklyákat; **484 pulchra...rubore** – szép arcát a szemérem pírja öntötte el; **485 inque...lacertis** – *et in patris cervice blandis lacertis haerens*: és apja nyakát hízelgően karjával átölelve; **486 da** – Engedd meg! (amit: inf.); **487 pater...Dianae** – Iuppiter; **488 ille** – Peneios; **te** – személyesen a költő szólítja meg Daphnét; **decor iste** – szépséged; **te...vetat** – szépséged tiltja, hogy az legyél, amire vágysz; **491 suaque...fallunt** – jóstehetsége megcsalja; **492-5 ut....sic** – ahogyan...úgy; **492 leves...aristis** – Az ókori Itáliában csak a kalászt vágják le a gabonáról, a szarát a földeken hagyták, majd – minden bizonnyal a föld termőerejének növelése céljából – meggyújtották. A száraz szalma könnyen lángra kapott és hevesen égett. **495 in flammis abiit** – lángra gyúlt; **496 sterilem...nutrit amorem** – meddő szerelmét táplálja; **497 collo** – ablativus a *pendere* mellett; **498 quid, si comantur** – Hát még ha frizurát készítenének neki! **499 oscula** – ajkát; **502 qua** – sc. *quaeque*; **502-3 aura...levi** – abl. comparativus az *otior* mellett; **503 revocantis** – sc. Apollinis.

I. 504-524. Apollo szavai Daphnéhoz

'nympha, precor, Penei, mane! non insequor hostis;
nympha, mane! sic agna lupum, sic cerva leonem, **505**
sic aquilam penna fugiunt trepidante columbae,
hostes quaeque suos: amor est mihi causa sequendi!
me miserum! ne prona cadas indignave laedi
crura notent sentes et sim tibi causa doloris!
aspera, qua properas, loca sunt: moderatius, oro, **510**
curre fugamque inhibe, moderatius insequar ipse.
cui placeas, inquire tamen: non incola montis,
non ego sum pastor, non hic armenta gregesque
horridus observo. nescis, temeraria, nescis,
quem fugias, ideoque fugis: mihi Delphica tellus **515**
et Claros et Tenedos Patareaque regia servit;
Iuppiter est genitor; per me, quod eritque fuitque
estque, patet; per me concordant carmina nervis.
certa quidem nostra est, nostra tamen una sagitta
certior, in vacuo quae vulnera pectore fecit! **520**
inventum medicina meum est, opiferque per orbem
dicor, et herbarum subiecta potentia nobis.
ei mihi, quod nullis amor est sanabilis herbis
nec prosunt domino, quae prosunt omnibus, artes!'

504 Penei – a Peneis (Peneus/Péneios-leány) vocativusa; **507 hostes quaeque suos** – mindegyik a maga ellenségétől; **508 indigna laedi** – nem szolgálva rá, hogy megsérülj; **509 sentes** – tövissek; **510-11 moderatius...inhibe** – Apollo megmosolyogató kérése: ha már nem hajlandó megállni, legalább mértékletesebben fusson! **512 cui placeas** - A következő sorokban (512-522.) Apollo önmagáról beszél: arról, hogy ki *nem* ő és ki *valójában*, ki az apja, mekkora a hatalma. **512 inquire tamen** – Legalább kérdezd meg! **513 armenta gregesque** – csordákat és nyájakat; **horridus** – borzas, faragatlan, durva (amilyennek a pásztorokat tartották); **514 temeraria** – meggondolatlan, elhamarkodottan ítélő; **515 quem** – accusativus a *fugias* vonzataként; **515-6 Delphica...regia** – Az Apollón- kultusz fontos helyszínei. Delphoiban híres jósdája állt, a lydiai Klarosban ugyancsak. Tenedos szigetén temploma volt az istennek, a lykiai Patara Apollón-jósdája hírében vetekedett Delphoi-jal.

517-8 per menervis – Jóllehet a lyra feltalálója Hermés/Mercurius, a hangszer hivatott megszólaltatója, mestere Apollo, ő az, aki képes a húrokon (*nervis*: dativus) összhangzó dallamokat megszólaltatni. **519 certa quidem nostra est** – sc. *sagitta*; **nostra...sagitta** – abl. compar. a *certior* mellett; **una** – sc. *sagitta*; **522 herbarum** – nem csupán gyógyító, hanem mérgező növényket is jelent; **524 nec...artes** – A gyógyító Apollo mindenkin tud segíteni, csak saját magán nem.

I. 525-547. Daphne menekülése

Plura locuturum timido Peneia cursu **525**
fugit cumque ipso verba imperfecta reliquit,
tum quoque visa decens; nudabant corpora venti,
obviaque adversas vibrabant flamina vestes,
et levis impulsos retro dabat aura capillos,
auctaque forma fuga est. sed enim non sustinet ultra **530**
perdere blanditias iuvenis deus, utque monebat
ipse amor, admisso sequitur vestigia passu.
ut canis in vacuo leporem cum Gallicus arvo
vidit, et hic praedam pedibus petit, ille salutem;
alter inhaesuro similis iam iamque tenere **535**
sperat et extento stringit vestigia rostro,
alter in ambiguo est, an sit conpressus, et ipsis
morsibus eripitur tangentialiaque ora relinquit:
sic deus et virgo est hic spe celer, illa timore.
qui tamen insequitur pennis adiutus amoris, **540**
ocior est requiemque negat tergoque fugacis
inminet et crinem sparsum cervicibus adflat.
viribus absumptis expalluit illa citaeque
victa labore fugae spectans Peneidas undas

'fer, pater,' inquit 'opem! si flumina numen habetis, **545**

qua nimium placui, mutando perde figuram!

[quae facit ut laedar mutando perde figuram.]

525 plura locuturum –sc. *Apollinem* (az acc. a *fugit* vonzata); **526 cumque...reliquit** – és vele együtt a befejezetlenül maradt szavakat is elhagyta; **527 nudabant...fuga est** – A költő szinte látni engedi a kétségbeesetten menekülő lány szépségét: szélben fodrozódó, testéről lecsúszó ruháját, lobogó hajfürtjeit. **528 obvia...flamina** – szembefújó szelek; **529 impulsos retro dabat ...capillos** – lobogtatta hajfürtjeit; **forma** – a.m. szépsége; **sed enim...ultra** – hanem már nem tűri tovább (amit: infinitivus); **531 perdere blanditias** – hogy eltékozol ennyi bájít; **532 admisso....passu** – féktelen futással; **533 ut canis....sic deus et virgo** – A hosszú hasonlatban Ovidius Apollót nyulat üldöző vadászkutyához hasonlítja, mely ott lohol zsákmánya nyomában és már-már szájában tartja azt; Daphné pedig úgy menekül mint az életéért futó nyúl. **534 hic...salutem** – ez a zsákmányra tör, amaz az életéért küzd; **535 inhaesuro similis** – a.m. hasonlóan az áldozatára ráugrani készülő állathoz; **535-6 iam...sperat** – már-már azt reméli, hogy elérte/hogy az övé (*sperat* mellett amiben reménykedik: inf.); **536 extento...rostro** – kitátott szájával; **stringit vestigia** – megérinti a lábát; **537 sit comprehensus** – a.m. *comprehendatur* (comprehendatur), contractio; **541-2 tergoque...inminet** – a hátát (tergo: dativus) fenyegeti/ „a sarkában liheg”; **542 crinem sparsum cervicibus adflat** – a nyakába hulló (*cervicibus* – abl.) hajára liheg; **543 viribus absumptis** – kimerülve; **543-4 citaeque...fugae** – *victa citae fugae labore*; **544 Peneidas** - adiectivum.....; **545 si...habetis** – ha nektek, folyóknak van isteni erőtök; **546 qua** – sc. *figura*; [**quae...facit**] Az 544-548. sorig terjedő részek két változatban maradtak ránk: vagy kétféle ovidiusi megfogalmazásról vagy későbbi interpolációról (betoldásról) van szó. A szögletes zárójelben álló sort a szövegkiadók kirekesztik a szövegből.

I. 548-567. Daphne átváltozása

vix prece finita torpor gravis occupat artus,

mollia cinguntur tenui praecordia libro,

in frondem crines, in ramos brachia crescunt, **550**

pes modo tam velox pigris radicibus haeret,

ora cacumen habet: remanet nitor unus in illa.
Hanc quoque Phoebus amat positaque in stipite dextra
sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus
complexusque suis ramos ut membra lacertis **555**
oscula dat ligno; refugit tamen oscula lignum.
cui deus 'at, quoniam coniunx mea non potes esse,
arbor eris certe' dixit 'mea! semper habebunt
te coma, te citharae, te nostrae, laure, pharetrae;
tu ducibus laetis aderis, cum laeta triumphum **560**
vox canet et visent longas Capitolia pompas;
postibus Augustis eadem fidissima custos
ante fores stabis mediamque tuebere quercum,
utque meum intonsis caput est iuvenale capillis,
tu quoque perpetuos semper gere frondis honores!' **565**
finierat Paeon: factis modo laurea ramis
adnuat utque caput visa est agitasse cacumen.

549 tenui....libro – vékony kéreg, háncs; **550 crescunt in+acc.** – nőnek/válnak valamivé;
552 ora cacumen habet – arca lesz a lomb teteje, csúcsa; **unus** – egyedül; **553 hanc quoque**
– még ezt is; **554 adhuc** – hogy még mindig; **555 ut membra** – mint karokat; **556 refugit** –
visszahúzódik (amitől: acc.); **557 at, quoniam** – ha...nem is, legalább; **559 te...te...te** –
anaphora ; **coma...citharae...nostrae pharetrae** – ti. az isten hajfürtjeit, cytharáját és tegezét
(*cytharae, pharetrae* - költői többes számok); **laure** – vocativus; **560 tu ducibus...pompas** –
A római diadalmeneteken a babér a győztes hadvezért ékesítette. **560-1 triumphum...canet** –
A nézők „*io, triumphe*” kiáltásokkal köszöntötték az előttük elhaladó ünnepi menetet.
561 longas...pompas – A diadalmenet (*pompa*) a Campus Martiusról indult és a
Capitoliumon ért véget. **562-3 postibus ... quercum** - Augustust Kr.e. 27-ben a római
polgárok életének megmentéséért járó tölgykoszorúval tüntették ki (többek között), amelyet
palotájának ajtaja fölé függesztettek. Ennek a tölgykoszorúnak a közepét (*mediam quercum*)
babérral ékesítették. **562 eadem** – azonkívül, továbbá; **563 tuebere=tueberis**;
564-5 utque...tu quoque – Ahogyan az én ifjú fejemen (*caput iuvenale*) örökké zabolátlanok
a fürtök (tképpen: „vágatlanok”, az isten örök ifjúságának attribútuma), akképpen te is örökké
viselj soha el nem hervadó (*perpetuos*: a babér örökzöld!) leveleket! **566 Paeon** =Apollo;

factis modo...ramis – az imént keletkezett ágaival; **567 utque...cacumen** – *et laurea visa est cacumen ut (mint) caput agitasse.*

I. 568- 582. A folyamistenek meglátogatják Peneust, Daphne apját, aki leánya sorsán kesereg. Csupán egyetlen folyó hiányzik, Inachus.

I. 583-587. Inachus leánya, Io miatt búsul

Inachus unus abest imoque reconditus antro
fletibus auget aquas natamque miserrimus Io
luget ut amissam: nescit, vitane fruatur **585**
an sit apud manes; sed quam non invenit usquam,
esse putat nusquam atque animo peiora veretur.

583 Inachus – Folyó Argolisban; maga a folyóisten Ókeanos és Thétys gyermeke. **unus** – egyedül; **imoque...antro** – ti. a folyóistenek barlangokban laknak; **584 Io** - accusativus; **585 ut** – mint; **vitane fruatur** – él-e; **586 non...usquam** = *nusquam*.

I. 588- 746. Io története

I. 588-600. Iuppiter és Io

Viderat a patrio redeuntem Iuppiter illam
flumine et 'o virgo Iove digna tuoque beatum
nescio quem factura toro, pete' dixerat 'umbras **590**
altorum nemorum' (et nemorum monstraverat umbras)
'dum calet, et medio sol est altissimus orbe!
quodsi sola times latebras intrare ferarum,
praeside tuta deo nemorum secreta subibis,
nec de plebe deo, sed qui caelestia magna **595**
sceptra manu teneo, sed qui vaga fulmina mitto.
ne fuge me!' fugiebat enim. iam pascua Lernae

consitaque arboribus Lyrcea reliquerat arva,
cum deus inductas lata caligine terras
occuluit tenuitque fugam rapuitque pudorem. **600**

588-9 a patrio...flumine – ti. Inachustól; **588 illam** – ti. Iót; **589 digna** – amihez méltó: abl.; **tuoque** – *jóllehet* Iuppiterhez vagy méltó, *mégis*; **589-90 tuo ...toro** – a veled kötött házassággal; **590 nescio quem** – valakit (becsmérlően), ti. valaki mást; **pete... umbras** – jöjj az árnyékba! **592 dum calet** – sc. *sol* (amíg forrón tűz a nap); **medio...est altissimus orbe** – pályájának közepén, a legmagasabban áll; **594 praeside tuta deo** - a főistennel (tképpen: a főisten miatt) biztonságban; **nemorum secreta** – a liget rejtekébe; **596 sceptrum** – jogart (Ovidiusnál többnyire többes számban); **597 ne fuge me** – Prózában itt nem állhatna imperativus! **597-8 Lerna...Lyrcea** – Argos közelében fekvő földrajzi helyek. A Lerna nevű hely és a vele azonos nevű, hydrájáról híres folyó Argostól délre, a Lyrkeion hegység pedig Argostól nyugatra, az Inachos forrásánál található, vagyis aligha menekülhetne erre Io – ha mindezt nem egy költői műben olvasnánk! **598 reliquerat** – sc. Io; **599 inductas...terras** – bevont földeket (amivel: abl.); **600 occuluit tenuit...rapuit** - A három perfectumban álló igével a költő igen lényegretörően és hatásosan csupán a rendkívüli gyorsasággal lezajló dráma három lényegi elemét emeli ki: elrejtette...feltartotta...elragadta.

I. 601-624. Iuno és Io

Interea medios Iuno despexit in agros
et noctis faciem nebulas fecisse volucres
sub nitido mirata die, non fluminis illas
esse, nec umentis sensit tellure remitti;
atque suos coniunx ubi sit circumspicit, ut quae **605**
deprensus totiens iam nosset furta mariti.
quem postquam caelo non repperit, 'aut ego fallor
aut ego laedor' ait delapsaque ab aethere summo
constitit in terris nebulasque recedere iussit.
coniugis adventum praesenserat inque nitentem **610**
Inachidos vultus mutaverat ille iuvencam;

bos quoque formosa est. speciem Saturnia vaccae,
 quamquam invita, probat nec non, et cuius et unde
 quove sit armento, veri quasi nescia quaerit.
 Iuppiter e terra genitam mentitur, ut auctor **615**
 desinat inquiri: petit hanc Saturnia munus.
 quid faciat? crudele suos addicere amores,
 non dare suspectum est: pudor est, qui suadeat illinc,
 hinc dissuadet amor. victus pudor esset amore,
 sed leve si munus sociae generisque torique **620**
 vacca negaretur, poterat non vacca videri!
 Paelice donata non protinus exiit omnem
 diva metum timuitque Iovem et fuit anxia furti,
 donec Arestoridae servandam tradidit Argo.

602-3 et...die – *et mirata* (sc. est, utána acc. cum inf.) *nebulas volucres sub nitido die* (fényes nappal) *noctis faciem fecisse*; **603 fluminis illas** – azok (a felhők) nem a folyó kipárolgásából származnak („a folyóéi”); **604 nec umentis ...tellure remitti** – nem is a nedves föld bocsátja ki magából; **605 atque...circumspicit** – *atque circumspicit ubi* (hogy vajon hol) *suus coniunx sit*; **605-6 ut quae...totiens iam-** mint aki már annyiszor/ minthogy már annyiszor; **606 deprensi=deprehensi**; contractio; **furta** – „félrelépéseit”; **607 aut ego fallor aut ego laedor** – vagy én csalódom, vagy engem csalnak; **610 inque nitentem...iuencam** – fehér üszövé; **611 Inachidos** – az Inachis (Inachos leánya) görög substantivum genitivusa; **vultus** – Itt nem csupán az arcot, hanem az egész alakot jelenti. **612 Saturnia** =Iuno; **613-4 nec non quaerit** – litotes (nyomatékos állítás kétszeres tagadás révén); **614 quove ... armento** - abl. qualitatis; **veri quasi nescia** – mintha nem tudná az igazságot; **615-6 ut auctor desinat inquiri** – csak hogy ne kérdezzék már (*inquiri* – passivum!) a tulajdonosát; **616 munus** – ajándékként; **617 addicere** – a.m. másvalakinek a tulajdonába helyezni valamit, valaminek a tulajdonjogát átruházni; **618 suspectum est** – gyanús (ami: *inf.*); **illinc...hinc** – arra...erről; **pudor...amor** – a szégyenérzet azt tanácsolja, arra „beszéli rá”, hogy szolgáltatassa ki szerelmét a feleségének, a szerelem „lebeszéli” erről, ellenzi ezt; **619-21 victus esset...negaretur**– *casus irrealis*ok (621: **poterat**: praet. imp. használata hasonló értelemben); **620 leve si munus...vacca negaretur** – ha egy

jelentéktelen ajándékot, egy tehenet (appositio praedicativa) megtagad; **sociae generisque torique** – Iuppiter és Iuno testvérek és házastársak voltak egyszerre;

622-3 non...exuit...metum – nem vetkőzte le félelmét/ nem szabadult meg félelmétől;

623 furti – Talán szándékolt kétértelműségről van szó, ami a *furtum* jelentéseiből fakad: Iuno egyrészt amiatt aggódott, hogy Iuppiter *ellopja* tőle a tehenet, másrészt attól, hogy ismét *megcsalja*. **624 Arestoridae...Argo** – Argus (Argos) Arestor fia, innen a név: Arestorides.

I. 625-638. Io és Argus

centum luminibus cinctum caput Argus habebat **625**

inde suis vicibus capiebant bina quietem,

cetera servabant atque in statione manebant.

constiterat quocumque modo, spectabat ad Io,

ante oculos Io, quamvis aversus, habebat.

luce sinit pasci; cum sol tellure sub alta est, **630**

claudit et indigno circumdat vincula collo.

frondibus arboreis et amara pascitur herba.

proque toro terrae non semper gramen habenti

incubat infelix limosaque flumina potat.

illa etiam supplex Argo cum bracchia vellet **635**

tendere, non habuit, quae bracchia tenderet Argo,

conatoque queri mugitus edidit ore

pertimuitque sonos propriaque exterrita voce est.

625 centum...habebat – száz szem vette körbe Argus fejét; **626 suis vicibus** – felváltva;

627 in statione manebant – örködtek; **628 constiterat quocumque modo** – akárhogy is

intézte ; **630 luce sinit pasci** – sc. *eam*; **cum...est** – amikor a nap a föld alatt van, vagyis:

éjszaka; **631 circumdat** – körülvesz, amit: dat., amivel: acc.; **633 terrae...habenti** –a földre,

amelyet nem mindig borít pázsit (dativus az *incubat* mellett); **637 conatoque queri...ore** –

szájából, mellyel panaszkodni próbált.

I. 639-667. Inachus és az üszövé átváltozott Io találkozása

venit et ad ripas, ubi ludere saepe solebat,
Inachidas: rictus novaque ut conspexit in unda **640**
cornua, pertimuit seque exsternata refugit.
naides ignorant, ignorat et Inachus ipse,
quae sit; at illa patrem sequitur sequiturque sorores
et patitur tangi seque admirantibus offert.
decerptas senior porregerat Inachus herbas: **645**
illa manus lambit patriisque dat oscula palmis
nec retinet lacrimas et, si modo verba sequantur,
oret opem nomenque suum casusque loquatur;
littera pro verbis, quam pes in pulvere duxit,
corporis indicium mutati triste peregit. **650**
'me miserum!' exclamat pater Inachus inque gementis
cornibus et nivea pendens cervice iuvencae
'me miserum!' ingeminat; 'tunc es quaesita per omnes
nata mihi terras? tu non inventa reperta
luctus eras levior! retices nec mutua nostris **655**
dicta refers, alto tantum suspiria ducis
pectore, quodque unum potes, ad mea verba remugis!
at tibi ego ignarus thalamos taedasque parabam,
spesque fuit generi mihi prima, secunda nepotum.
de grege nunc tibi vir, nunc de grege natus habendus. **660**
nec finire licet tantos mihi morte dolores;
sed nocet esse deum, praeclusaque ianua leti
aeternum nostros luctus extendit in aevum.'
taliam maerenti stellatus submovet Argus
ereptamque patri diversa in pascua natam **665**

abstrahit. ipse procul montis sublimis cacumen
occupat, unde sedens partes speculatur in omnes.

639 ad ripas ... Inachidas – az inachus partokhoz/ Inachus partjához. Az *Inachis* (gen. – *idis*) – Inachushoz tartozó/ inachus, itt melléknévként áll. **641 seque externata refugit** – és önmagától megrémülve elszaladt; **642 naides** – a folyó nimfái, Io nővérei;

646 patriisque...palmis - sc. *patriisque palmis*; **647-8 sequantur...oret....loquatur** – *sequerentur, oraret, loqueretur* helyett (casus irrealis); **649 littera pro verbis....peregit** – szavak helyett betű beszélt el; **650 corporis...mutati** – genitivus obiectivus az *indicium* mellett; **651 inque** – *inque cornibus et nivea cervice pendens*; **gementis** – a *iuvencae*-hez tartozik; **653 tunc ...terras** – Vajon te vagy a leányom, akit mindenütt kerestem?

654 reperta – ablativus comparationis a *levior* mellett; **654-5 tu non....levior** - ha nem találtak volna meg (*tu non inventa ~ si te non invenissem*) kevésbé lettél volna oka a gyásznak (*luctus eras levior*) mint így, hogy megtaláltak; **655 nostris** – sc. *dictis*;

655-6 nec...refers – szavunkat nem viszonzod szóval; **657 unum** – egyedül, csak, kizárólag; **658 thalamos taedasque** – Voltaképpen mindkét szó ugyanazt jelenti: házasságot, menyegzőt. **659 spes...nepotum** – *spes prima mihi fuit generi* (gen. obiectivus) *spes, secunda spes fuit nepotum* (gen. obiectivus) *spes*; **660 vir...natus** – férj...gyermek; **662 nocet esse deum** – sc. *me*; **663 aeternum...in aevum** – az örökkévalóságig; **664 talia** – a *maerenti* tárgya; **maerenti** – dativus a *submovet* mellett: miközben ilyeneken búsul (Inachus), eltávolítja tőle (akit: *natam*); **stellatus** – sokszemű (ti. olyan sok szeme volt, mint ahány csillag az égen); **665 patri** – dativus incommodi az *ereptam* mellett; **666 ipse** – sc. Argus; **sublime cacumen** – „legeslegtetejét”.

I. 668-712. Iuppiter nem képes tovább elviselni Io szenvedéseit. Hívja gyermekét, Mercuriust, és megparancsolja neki, hogy ölje meg Argust. Mercurius pásztor képében hosszú beszéddel

és nádsípjával igyekszik elaltatni Io őrzőjét. Argus az álmosággal küzdve a nádsíp eredetéről kérdezi Mercuriust, aki erre elmeséli Syrinx nimfa átváltozásának történetét.

I. 713-723. Mercurius megöli Argust

talia dicturus vidit Cyllenius omnes
succubuisse oculos adopertaque lumina somno;
supprimi extemplo vocem firmatque soporem **715**
languida permulcens medicata lumina virga.
nec mora, falcato nutantem vulnerat ense,
qua collo est confine caput, saxoque cruentum
deicit et maculat praeruptam sanguine rupem.
Arge, iaces, quodque in tot lumina lumen habebas, **720**
extinctum est, centumque oculos nox occupat una.
excipit hos volucrisque suae Saturnia pennis
collocat et gemmis caudam stellantibus implet.

713 Cyllenius – Mercurius (Hermés) mellékneve születési helyéről, az arcadiai Kylléné hegyről. **714 adoperta...somno** – szemeit álom fedte be; **medicata...virga** – Mercurius, amikor útra kelt, hogy teljesítse apja parancsát magához vette álmot hozó pálcáját (*somniferam virgam* – 671-2.), de mindeddig nem ezzel, hanem főként szépen szóló sípjával próbálta meg álomra bírni Argust. Itt érkezett el a megfelelő pillanat, hogy a már kellőképpen álmos őrt varázserejű (*medicata*) pálcájával teljesen elaltassa. **717 nec mora** – nem késlekedik/azon nyomban; **falcato...ense** – kaszaalakú karddal (Az isten máskülönben nem használja ezt a fegyvert.) **nutantem** – „bólogatót”(ti.alvás közben) ; **718 qua...caput** – ahol a fej határos a nyakkal; **cruentum** – sc. caput; quodque in tot lumina lumen – és amennyi fényt oly sok szem számára (A *paronomasia*/ szójáték azon formája, amikor ugyanaz a szó kétszer fordul elő egymás mellett vagy egymás közelében, mégpedig eltérő jelentéssel.) **722-3 excipit...implet** – Iuno szent madarának, a kocsiját húzó pávának a farktollát ékesíti fel Argus kivett szemeivel. **722 hos** – sc. *oculos*; **pennis** – abl. a *collocat* mellett.

OVIDIUS METAMORPHOSES

liber II. 31-62; 98-128; 178-194; 301-322.

Phaëthon története

Phaëthon tragédiája öleli föl az első könyv végét (747-779.) és a második könyv tekintélyes részét (1-400.). Phaëthon, a Nap (Hélios) és Clymene (Klymené) gyermeke vitába keveredvén Epaphusszal – az Egyiptomban Isisként tisztelt Io fiával – bizonyóságot követel anyjától arra, hogy valóban a Nap az apja. Anyja, Clymene – miután esküt tesz erre – elküldi őt a Naphoz. (I 747-779.) Phaëthon felkeresi apját annak pompás palotájában. (I 1-30.)

II. 31-62. *Phaëthon találkozik a Nappal, aki megesküszik, hogy bármilyen ajándékot kér tőle, megkapja, mire ő az isten kocsiját kéri egy napra (II 31-48.). A Napot isteni esküje köti, ezért nem tehet mást, mint hogy minden lehetséges módon igyekszik lebeszélni fiát önpusztító tervéről (II 49-102.).*

Ipsē loco medius rerum novitate paventem
Sol oculis iuvenem, quibus adspicit omnia, vidit
'quae' que 'viae tibi causa? quid hac' ait 'arce petisti,
progenies, Phaëthon, haud infitianda parenti?'
ille refert: 'o lux inmensi publica mundi, **35**
Phoebe pater, si das usum mihi nominis huius,
nec falsa Clymene culpam sub imagine celat,
pignora da, genitor, per quae tua vera propago
credar, et hunc animis errorem detrahe nostris!'
dixerat, at genitor circum caput omne micantes **40**
deposuit radios propiusque accedere iussit
amplexuque dato 'nec tu meus esse negari
dignus es, et Clymene veros' ait 'edidit ortus,
quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud
me tribuente feras! promissi testis adesto **45**
dis iuranda palus, oculis incognita nostris!'

vix bene desierat, currus rogat ille paternos
 inque diem alipedum ius et moderamen equorum.
 Paenituit iurasse patrem: qui terque quaterque
 concutiens inlustre caput 'temeraria' dixit **50**
 'vox mea facta tua est; utinam promissa liceret
 non dare! confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
 dissuadere licet: non est tua tuta voluntas!
 magna petis, Phaëthon, et quae nec viribus istis
 munera convenient nec tam puerilibus annis: **55**
 sors tua mortalis, non est mortale, quod optas.
 plus etiam, quam quod superis contingere possit,
 nescius adfectas; placeat sibi quisque licebit,
 non tamen ignifero quisquam consistere in axe
 me valet excepto; vasti quoque rector Olympi, **60**
 qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
 non agat hos currus: et quid Iove maius habemus?

31-2 Ipse...vidit – *ipse Sol iuvenem vidit*; **31 loco** – abl. limitationis a *medius* mellett;
quae...causa – *et quae causa tibi viae?* Miért jöttél? **33 quid...petisti** – Mit kérsz? (A
 perfectumi alak jelentése itt a.m.: Kérésedet vedd máris teljesítettnék!) **34 progenies...haud
 infitianda parenti** – Mivel a Nap mindent lát, természetesen azt is tudja, miért érkezett a fia:
 kérdése egyszersmind válasz is. **35 lux...publica** – mindenki számára közös fény/fény,
 amelyet mindenki egyaránt élvez; **36 Phoebé** = Sol (vocativus); **si das** – ha megengeded;
37 falsa...sub imagine – csalárd színleléssel; **39 credar** – sc. *esse*; Phaëthon számára nem az
 a legfontosabb, hogy ő maga bizonyosságot szerezzen származása felől, hanem az, hogy ezt
 mások is elhiggyék. **hunc...errorem** – ezt a kételyt; **40 circum caput omne** – *circum caput
 totum*; **46 dis iuranda palus** – Az istenek az alvilág folyójára, Styxre tettek esküt, amely
 eskü megmásíthatatlan volt. **47 vix bene desierat** - alighogy befejezte (a *bene* külön nem
 fordítandó töltelékszó); **currus ...paternos** – *currus patris*; **48 alipedum** – Hélios lovainak
 jelzője: „szárnyas” , „szárnyaló”. **49 paenituit iurasse patrem** – sc. *se*; **paenituit** – aki
 megbán valamit: acc.; **iurasse** = *iuravisse*; (contractio); **terque quaterque** – Nem szó
 szerint értendő, hanem a.m.: sokszor; százszor, ezerszer; **51 vox...est** – adtam neked a
 szavamat (tképpen: lett a szavam a tiéd); **54-58 magna ...adfectas** – Amire Phaëthon vágyik,
 mégha tudatlanul is: *hybris* – erről szólnak apja szavai. **58 placeat...licebit** – lehet ki-ki

elfogult maga iránt/ ki-ki elégedett lehet önmagával; **59-60 non...excepto** – *non tamen consistere valet in axe ignifero excepto me*; **59 in axe**= *in curru* (pars pro toto); **me ... excepto** – engem kivéve.

II 98-102. A Nap monológjának a vége

deprecor hoc unum, quod vero nomine poena,
non honor est: poenam, Phaëthon, pro munere poscis!
quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis? **100**
ne dubita! dabitur (Stygias iuravimus undas),
quodcumque optaris; sed tu sapientius opta!

98 deprecor - Hélios minden érvből kifogyván végül könyörgőre fogja a dolgot: esdekelve próbálja meg lebeszélni fiát örült tervéről, amelyet tévesen hisz megtiszteltetésnek, kitüntetésnek (*honor*): amire vágyik, az valójában (*vero nomine*) büntetés (*poena*).

100 quid...lacertis – Miért öleled át nyakamat hízelgőn karoddal? **101 ne...dabitur** – Alliteráció teszi még nyomatékosabbá Hélios szavait. (A *ne*+imperativus csupán költői szövegekben fordul elő, szabályosan a *ne* mellett coniunctivusnak kellene állnia.)

II 103-128. Phaëthon felkészül az útra

Finierat monitus; dictis tamen ille repugnat
propositumque premit flagratque cupidine currus.
ergo, qua licuit, genitor cunctatus ad altos **105**
deducit iuvenem, Vulcania munera, currus.
aureus axis erat, temo aureus, aurea summae
curvatura rotae, radiorum argenteus ordo;
per iuga chrysolithi positaeque ex ordine gemmae
clara repercusso reddebant lumina Phoebos. **110**
Dumque ea magnanimus Phaëthon miratur opusque

perspicit, ecce vigil nitido patefecit ab ortu
 purpureas Aurora fores et plena rosarum
 atria: diffugiunt stellae, quarum agmina cogit
 Lucifer et caeli statione novissimus exit. **115**
 Quem petere ut terras mundumque rubescere vidit
 cornuaque extremae velut evanescere lunae,
 iungere equos Titan velocibus imperat Horis.
 iussa deae celeres peragunt ignemque vomentes,
 ambrosiae suco saturos, praesepibus altis **120**
 quadripedes ducunt adduntque sonantia frena.
 tum pater ora sui sacro medicamine nati
 contigit et rapidae fecit patientia flammae
 inposuitque comae radios praesagaque luctus
 pectore sollicito repetens suspiria dixit: **125**
 'si potes his saltem monitis parere parentis
 parce, puer, stimulis et fortius utere loris!
 sponte sua properant, labor est inhibere volentes.

103 repugnat – aminek ellenszegül: dativus; **104 propositumque premit** – nem tágít tervétől/ sürgeti tervének végrehajtását; **currus** – genitivus obiectivus a *cupidine* mellett; **105 ad altos** – a *currus*-hoz tartozik. **106 Vulcania munera** – A Nap kocsiját – akárcsak minden más, az istenek birtokában lévő remekművet – Vulcanus (Héphaistos) készítette. **107-110 aureus ...Phoebo** – a Nap kocsijának leírása. **107-8 summae curvatura rotae** – „a kerék abroncsának (?) görbülete” (A kifejezés pontos jelentése bizonytalan.); **109 per iuga** – Költői többes szám *per iugum* helyett: a jármon végig. **chrysolithi** – (talán) jáspis (*chrysolithus-i m*); **positae...gemmae** – sorba rakott drágakövek; **110 repercusso...Phoebo** – visszaverve a Nap sugarait; **111 magnanimus** – „bátor” (általában a hősök jelzője a római költészetben); **ecce...atria** – A mondat váza: *Aurora patefecit fores et atria*. **112 nitido...abortu** – a ragyogó kelet felől; **114-5 quarum...Lucifer** – A legragyogóbb csillag az égen, a „fényt hozó” Esthajnalcsillag tereli össze a többi csillagot. **115 caeli statione** – égi űrhelyéről; **novissimus** – legutolsóként; **116-8 quem...Horis** – *Titan ut vidit Luciferum (quem) petere terras et mundum rubescere et cornuaque lunae extremae velut evanescere imperat Horis velocibus equos iungere*. **116 petere...terras** – a földre siet (ti. az égboltról); **ut** – temporális értelemben; **117 cornuaque extremae...lunae** – a hold keskeny szarva; **118 Titan**=Hélios;

119-121 ignemque vomentes...quadripedes – a tüzet okádó négylábúakat; **120 ambrosiae** – A Nap paripái is az istenek eledelét, az ambrosiát ették. **praesepeibus** – abl. separationis a *ducunt* mellett; **121 addunt** – rájuk teszik; **sonantia frena** – A jelzöt (*sonantia*-„hangzó”) valószínűleg az indokolja, hogy a lovak nem szeretik a zablát: prüszkölnek, horkantanak, amikor rájuk rakják. **122-3 tum...contigit** – A szerető apai gondoskodás jeleként a Nap a perzselő hőséggel szemben védelmet nyújtó (vö. a *sacer* – „szent” melléknév összefüggése a *sancio* 4 – „sebezhetetlenné tesz” igével) szerrel kente be gyermeke arcát.

123 rapidae...flammae – gen. obiectivus a *patientia* participium mellett; **patientia** – sc. *ora*;

124 praesagaque – A *suspiria* jelzője. Amit előre megsejt: genitivus obiectivus (*luctus*).

repetens suspiria – mélyen sóhajtva; **126-8 si potes...volentes** – Hélios utolsó, kétségbeesett kérése fiához: ha már nem volt hajlandó letenni örült tervéről, legalább próbálja meg fékezni a paripákat. **126 monitis parere parentis** – Alliteráció és homoioteleuton (egymást követő szócsoportok/kólonok végződésbeli összecsengése) ad különös nyomatékot a Nap szavainak. Vö. *parce, puer*. **127 parce...stimulis** – Kíméld az ösztökét! (Ne használd az ostort!) **fortius utere loris** – Inkább a gyepőt használd! **128 properant** – sc. *equi*; **labor est** – az kerül fáradtságba; **volentes** – sc. *properare*.

II 129-144. Folytatódnak Hélios szavai fiához, amelyekkel felhívja annak figyelmét a rá leselkedő veszedelmekre. Még egyszer, utoljára megpróbálja eltéríteni szándékától (145-149). Kezdetét veszi Phaëthon útja a Nap szekerén (150-160). Az elkerülhetetlen tragédia első jelei (161-170.). Tűzbe borul a világ, elsőként a csillagképek (171-209.), majd a föld (210-303.).

II. 178-194. Phaëthon rádöbben reménytelen helyzetére

Ut vero summo despexit ab aethere terras
 infelix Phaëthon penitus penitusque patentes,
 palluit et subito genua intremuere timore **180**
 suntque oculis tenebrae per tantum lumen obortae,
 et iam mallet equos numquam tetigisse paternos,
 iam cognosse genus piget et valuisse rogando,

iam Meropis dici cupiens ita fertur, ut acta
 praecipiti pinus borea, cui victa remisit **185**
 frena suos rector, quam dis votisque reliquit.
 quid faciat? multum caeli post terga relictum,
 ante oculos plus est: animo metitur utrumque
 et modo, quos illi fatum contingere non est,
 prospicit occasus, interdum respicit ortus, **190**
 quidque agat ignarus stupet et nec frena remittit
 nec retinere valet nec nomina novit equorum.
 sparsa quoque in vario passim miracula caelo
 vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.

178 ut vero – ahogyan pedig; **179 penitus penitusque** – A szó megisméltése (geminatio) valamint az alliteráció (*penitus penitusque patentes palluit*) fokozza a sor intenzitását.
180 subito...timore – a hirtelen rátörő félelemtől; **intremuere=intremuerunt**; **181 suntque oculis tenebrae...obortae** – sötétség borította el szemét (szó szerint: szeme számára [dat. incomm.] sötétség keletkezett) **per tantum lumen** – az oly erős fény miatt;
183 cognosse=cognovisse; (contractio); **valuisse rogando** – hogy felülkerekedett/győzedelmeskedett kérésével; **183-4 iam....cupiens** – már arra vágyva, hogy Merops fiának mondják; **184 Meropis** – sc. *filius*. Merops anyjának, Clymenének a férje; **ita fertur, ut** - A költő a Nap kocsiján száguldó Phaëthont a tengeren hánykódó, kormányosától sorsára hagyott hajóhoz hasonlítja. **185 pinus** – a.m. *navis* (metonymia); **borea** – *boreas-ae m* : északi szél; **cui** – sc. *navi* (dat. possessivus); **victa** – sc. *frena victa boreā (a Borea)* ; **frena** – A hajó „gyeplője” a kormányja, amelyet kormányosa elengedett (*remisit*), lemondva arról, hogy továbbra is irányítsa a hajót. **186 quam** – sc. *pinum (navem)*; **187 caeli** – gen. partitivus a *multum* mellett; **188 plus est** – sc. *caeli*; **metitur** – felméri, megméri; **188-90 et modo...prospicit occasus, interdum respicit ortus** – hol előrenéz nyugat felé, hol meg hátrapillant kelet felé; **189 illi fatum... est** - az a sorsa (ami: infinitivus); **191 quidque agat** – az *ignarus*-tól függő kérdés; **191-2 frena...retinere** – tartani a gyeplőt;
192 nomina...equorum – Pyrois, Eous, Aethon és Phlegon (II 153-154.). **193 in vario...caelo** - „a tarka égen” (ti. a csillagokkal ékesített égen); **miracula** – substantivum; **194 vastarum...simulacra ferarum** – ti. a csillagképeket.

II. 304-322. Phaëthon halála

at pater omnipotens, superos testatus et ipsum,
qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato **305**
interitura gravi, summam petit arduus arcem,
unde solet nubes latis inducere terris,
unde movet tonitrus vibrataque fulmina iactat;
sed neque quas posset terris inducere nubes
tunc habuit, nec quos caelo demitteret imbres: **310**
intonat et dextra libratum fulmen ab aure
misit in aurigam pariterque animaue rotisque
expulit et saevis conpescuit ignibus ignes.
consternantur equi et saltu in contraria facto
colla iugo eripiunt abruptaque lora relinquunt: **315**
illic frena iacent, illic temone revulsus
axis, in hac radii fractarum parte rotarum
sparsaque sunt late laceri vestigia currus.
At Phaëthon rutilos flamma populante capillos
volvitur in praeceps longoque per aëra tractu **320**
fertur, ut interdum de caelo stella sereno
etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.

304 pater omnipotens – Iuppiter; **testatus** – tanúul híva (akit: acc.); **et ipsum** – és főképpen őt magát (a Napot); **305 nisi opem ferat** – sc. Iuppiter (hacsak nem nyújt segítséget); **306 arduus** – meredeken fölfelé (attributum adverbium helyett); **309-10 sed....imbres** – A mondat váza: *sed neque nubes tunc habuit, nec imbres*. **311 dextra...ab aure** – a jobb füle mellől; **pariterque animaue rotisque expulit** – „egyszerre hajította ki a lelkéből és a kocsiból” (zeugma – egy állítmány több alanyra is vonatkozik, bár szorosan csak egyhez tartozik); **rotisque** – pars pro toto; **313 saevis...ignes** – oxymoron (...); **314 in contraria** – ellenkező irányba; **316-7 illic...illic...in hac...parte** – amottt...amott...itt; **316 temone...axis** – a rúdtól elfordult tengely; **317 radii** – küllők; **318 laceri...currus** – a széttört kocsinak a ; **vestigia** – roncsai; **319 rutilos...capillos** – miközben rőt fűrtjeit tűz

emésztette; **320 volvitur in praeceps** – zuhan fejjel lefelé; **longo...tractu** – hosszú csíkot hagyva maga után a levegőben.